

הגבעונים

מים ראשונים: מטיבי לכת יכולים לעצור כאן ולנסות כוחם בתשובה מה לגבעונים ולפרשתנו. בינתיים רק נעיר לכותרת הדף "נצבים". ברוב השנים שאינן מעוברות, אנו אמנם קוראים את פרשות נצבים-וילך מחוברות. אלא שאנו כותבים עפ"י סדר הפרשות שבחומשים, שבו נצבים היא פרשה לעצמה ו-וילך היא פרשה לעצמה. כשהן מחוברות, שתיהן חותמות את השנה ההולכת ונפרדת מאיתנו. וכשהן נפרדות, זו נצבת וחותמת את השנה וזו מתהלכת עם השנה החדשה. הנושא שלנו הוא בפרשת נצבים.

אתם נצבים היום פלכם לפני ה' אלהיכם ... וגרף אשר בקרב מחניף מחטב עציף עד שאב מימיך: (דברים כט ט-י).¹

רש"י על הפסוק

מחוטב עציף - מלמד שבאו כנענים להתגייר בימי משה, כדרך שבאו גבעונים בימי יהושע. וזהו האמור בגבעונים: "ויעשו גם המה בערמה" (יהושע ט ד), ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים.²

פירוש רמב"ן על הפסוק

ורבותינו אמרו (יבמות עט א) שבאו קצת כנענים בימי משה כדרך שבאו בימי יהושע ונתנם חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמשכן ה'. ואין הכונה לומר שרימו אותו, אבל באו אליו להשלים עמו, כי כן המשפט כאשר ביארנו (לעיל כ י א). וכך מצאתי במדרש תנחומא (נצבים ב), ללמדך שבאו אצל משה ולא קבלם. כלומר שלא יכלו לרמותו לרות להם ברית, אבל עשאו מיד חוטבי עצים ושואבי מים.³

וישבי גבעון שמעו את אשר עשה יהושע ליריחו ולעי: ויעשו גם המה בערמה ... וילכו אל יהושע ... ויאמרו אליו ואל איש ישראל מארץ רחוקה באנו ועתה פרתו לנו ברית ... ויעש להם יהושע שלום ויכרת להם ברית לחיותם וישבעו להם נשיאי העדה ... ויקרא להם יהושע וידבר אליהם לאמר למה רמיתם אתנו לאמר רחוקים אנחנו מכם מאד ואתם בקרבנו ישבים: ועתה אורו אתם ולא יכרת מכם עבד וחטבי עצים ושואבי מים לבית אלהי: (יהושע פרק ט).⁴

ויקרא רבה פרשת מצורע, פרשה יז סימן ו

וכי מי בא ואומר לכנענים שישראל נכנסין לארץ? אמר רבי ישמעאל ב"ר נחמן: ג' פרוזדגמאות⁵ שלח יהושע אצלם: הרוצה לפנות פנה, להשלים ישלים, לעשות מלחמה יעשה, גרגשי עמד (ופנה) מאליו, לפיכך נתנה לו ארץ

¹ כולם נצבים כאן, כולם עוברים בברית, כולם נהיים כאן לעם. כולם באים כאן, בזכות ברית שבועת האבות. ככתוב בפסוקים יא ואילך. ראה דברינו [הסכת ושמע ישראל](#) בפרשת השבוע שעבר, כי תבוא. אבל ניחא גרים, מי הם חוטבי העצים ושואבי המים אשר ניצבים כאן "לפני ה' אלהיכם"?

² פרשני רש"י מציינים את מדרש תנחומא בפרשתנו, סימן ב, כמקור לרעיון שכבר בימי משה באו הגבעונים להתגייר והסיפור בספר יהושע הוא סיפור המשך. אלא שבלשון התנחומא שלפנינו (גם הרגיל וגם בובר) הנוסח הוא: "מחוטב עציף - אמר רבי יצחק בן טבלי: מלמד שבאו הגבעונים אצל יהושע בן נון וקבלו, שנאמר (יהושע ט) ויעשו גם המה בערמה וגו'. מהו גם המה? ללמדך שבאו אצל משה ולא קבלו". משמע שמה לא קבל אותם. ואולי היה לפני רש"י נוסח אחר (ראה נוסח פתרון תורה פרשת נצבים עמוד 287: "אמר ר' יצחק בן טבלי: מלמד שבאו גבעונים אצל משה וקבלו"). וצריך עיון. עכ"פ, מרש"י זה לקחנו את הרעיון לדרוש בנושא הגבעונים בפרשה זו ולהתחקות במעט אחריהם לאורך המקרא ודרשות חז"ל.

³ לפי רמב"ן משה קבל אותם אבל כחוטבי עצים ושואבי מים ולא כגרים ממש. ראה גם פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) דברים פרשת נצבים נ ע"א: "מחוטב עציף עד שואב מימך. אלו הגבעונים כענין שנאמר (יהושע ט) ויתנם יהושע ביום ההוא חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמשכן". אבל עדיין: "אתם נצבים היום כולכם" - הגבעונים עומדים בברית יחד עם כל עם ישראל! ראה גם ספרי במדבר פרשת פינחס פיסקא קלו: "וצו את יהושע וחזקה ואמצהו צוהו על דברי תלמוד ר' יהודה אומר צוהו על הגבעונים". ציווה אותו לשמור על אלה שהוא (משה) קיבל ולא להרחיקם, או שציווה אותו לקבל את אלה שבסופו של דבר באו אליו בעורמה? כך או כך, המפרשים של ספרי מקשרים אותו חזרה לתנחומא ולרש"י בהם פתחנו. העיקר הוא שמה שעשה יהושע שקיבל את הגבעונים, שורשיו במשה רבו ויש הקבלה ברורה בין הגבעונים ביהושע ובין חוטבי העצים ושואבי המים של משה בברית ערבות מואב.

⁴ המפגש השני (הראשון עפ"י המקרא) הוא הסיפור על הערמת הגבעונים על יהושע, כמסופר ביהושע פרק ט. ראה שם הביקורת על יהושע ובני ישראל שלא שאלו את פי ה' (באורים ותומים) ולפיכך הצליחו הגבעונים להערים עליהם. משנודעה התרמית, בקשו בני ישראל לעלות על ארבע עריהם: גבעון, הכפירה, בארות וקרית יערים, אך יהושע והזקנים מונעים מהם בטענה: "אנחנו נשבענו להם בה' אלהי ישראל ועתה לא נוכל לנגוע בהם". האם אלה הגבעונים שמה מצווה עליהם את יהושע? האם הגבעונים שקיבל (או לא קיבל) משה יצרו קשר עם אחיהם והדריכו אותם כיצד להערים על בני ישראל? איך נשווה את הברית שיהושע כורת איתם לברית של פרשתנו בה עפ"י המפרשים והמדרשים בהם פתחנו הגבעונים נוטלים חלק?

⁵ פרוזדגמה ביוונית צו או כתב פקודה.

יפה כארצו ... זו אפריקי. גבעונים השלימו, שנאמר: "וכי השלימו יושבי גבעון את ישראל" (יהושע י א). שלושים ואחד מלכים עשו מלחמה ונפלו.⁶

מסכת גיטין דף מו עמוד א

רבי יהודה אומר: כל נדר שידעו בו רבים - לא יחזיר, ושלא ידעו בו רבים - יחזיר. אמר רבי יהושע בן לוי: מאי טעמא דר' יהודה? דכתיב: "ולא הכוס בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה" (יהושע ט יח). ורבנן? התם מי חלה שבועה עילויהו כלל? כיון דאמרו להו מארץ רחוקה באנו ולא באו, לא חיילה שבועה עילויהו כלל. והאי דלא קטלינהו? משום קדושת השם.⁷

ספרי במדבר פרשת בהעלותך פסקא עח

... וכן אתה מוצא בגבעונים, מהו אומר? "ויוקים ואנשי כוזיבא" (דברי הימים א ד כב). ויוקים - שקיים להם יהושע ברית. כוזיבא - שכיזבו ליהושע ואמרו מארץ רחוקה מאד באו עבדיך, ולא באו אלא מארץ ישראל. והרי הדברים קל וחומר: ומה אלו שהיו מעם שחייב כלליה, על שקירבו עצמם קירבם המקום, ישראל שעושים את התורה על אחת כמה וכמה.⁸

וַיְהִי רַעַב בַּיָּמֵי דָּוִד שְׁלֹשׁ שָׁנִים שָׁנָה אַחֲרֵי שָׁנָה וַיִּבְקֹשׂ דָּוִד אֶת פָּנָיו ה' ס וַיֹּאמֶר ה' אֶל שָׂאוּל וְאֶל בֵּית הַדְּמִים עַל אֲשֶׁר הִמִּית אֶת הַגְּבַעֲנִים: (שמואל ב פרק כא).⁹

תלמוד ירושלמי מסכת קידושין פרק ד הלכה א¹⁰

תני רבי אימי בשם רבי יהושע בן לוי: ... תליין יהושע בדופן. אמר: אני לא מקרבן ולא מרחקן אלא במי שהוא עתיד לבנות את בית הבחירה ואת שדעתו ליקרב יקרב לרחק ירחק. בא דוד וריחקן, שנאמר: "והגבעונים לא מבני ישראל המה" [שמואל ב כא ב]. ולמה ריחקן? על שם "ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחר שנה". אמר דוד בעון ד' דברים הגשמים נעצרים בעון עובדי ע"ז וגילוי ערות ושפיכות דמים ופוסקין צדקה ברבים ואינן

⁶ מקור מדרש זה הוא בירושלמי שביעית פרק ו הלכה א והוא מציג את כל עניין רמאות הגבעונים באור שונה לגמרי. זאת ועוד, אם חשבנו שיהושע הוא שחידש שהקריאה לשלום גוברת על מצוות מחיית שבעת העמים, הרי לנו מדרש דברים רבה ה יג שמדגיש שיהושע רק ממשיך את הקו של משה: "ותגזר אומר ויקם לך (איוב כח כב) - אמר רבי יהושע מסכנין בשם רבי לוי: כל מה שגזר משה הסכים הקב"ה עמו ... הקב"ה אמר לו שייחם עם סיחון שנאמר: והתגר בו מלחמה (דברים ב כד) והוא לא עשה כן, אלא: ואשלח מלאכים.. אל סיחון ... דברי שלום. אמר לו הקב"ה: כן אמרתי לך להלחם עמו, ואתה פתחת בשלום! חיך שאני מקיים גזרתך. כל מלחמה שיהיו הולכים לא יהיו פותחים אלא בשלום, שנאמר: כי תקרב אל עיר ... וקראת אליה לשלום. מי קיים הפרשה הזאת? יהושע בן נון. אמר רבי שמואל בר נחמן: מה עשה יהושע? היה פורש דאטגמא בכל מקום שהיה הולך לכבוש והיה כתוב בה: מי שמבקש להשלים - יבוא וישלים, ומי שמבקש לילך לו - ילך לו ומי שמבקש לעשות מלחמה - יבוא ויעשה מלחמה". וכבר הרחבנו לדון במדרש זה בדברינו [וקראת לשלום](#) בפרשת שופטים. מדרשים אלה ממשיכים את הקו שראינו בדברי רש"י, רמב"ן ובמדרשי תנחומא וספרי לעיל ומרכיבים את מעשה הרמאות של הגבעונים.

⁷ השאלה המתבקשת היא, מדוע לא חזרו בהם בני ישראל מהשבועה שנשבעו לגבעונים אחר שהתברר שהיא הושגה בדרכי מרמה? הגמרא קושרת זאת לדיון ההלכתי אם נדר שנודרים על דעת רבים (בפני עשרה אנשים ויש אומרים אפילו בפני שלושה אנשים) ניתן להתירו או לאו. לפי שיטת ר' יהודה שנדר ברבים אין לו הפרה, ברור מדוע לא יכלו בני ישראל לחזור מהשבועה שנשבעו לגבעונים. אבל לשיטת חכמים, שניתן להתיר גם נדר שנעשה בפני רבים, מדוע באמת לא חזרו בהם בני ישראל מהשבועה לאחר שהתברר שהגבעונים רימו אותם? התשובה היא: מפני חילול (קדושת) השם. זאת ועוד, ראה יהושע פרק י שעמי האזור נאספים למלחמה על גבעון, משום שהשלימו עם בני ישראל. כל מה שיהושע צריך היה לעשות זה "שב ואל תעשה" ולתת לאחרים להכות את הגבעונים! אע"פ כן, יהושע קם ונחלץ לעזרתם. והכל מכוח אותה שבועה שהושגה במרמה ומחשש לחילול השם. וכבר הרחבנו לדון על חילול השם בדברינו [חילול השם במקרא](#) בפרשת אמור, שם הראינו, בין השאר, שהקריטריון לחילול השם אינם "שלומי אמוני ישראל", אלא נקודת המבט של עולם הגויים. המבט של העולם האלילי שאותו נצטוו לעקור ולהשמיד (שבעת העממים).

⁸ מדרש זה שבפרשת בהעלותך מפליג בשבח הגרים שבאו להסתפח לעם ישראל "וחיבבו את התורה". הוא פותח ביתרו (חובב) וממשיך משם לרחב ורות שמבני בניהם יצאו מלכים, כהנים ונביאים ועוסקים בתורה. מיקום הגבעונים כאן הוא מפתיע. האם רק לשם קל וחומר לעם ישראל? איך נהלום את דברי המדרש "על שקירבו עצמם קרבם המקום" עם הביקורת הקשה על ערמתם והטעייתם את בני ישראל? ראה אבות דרבי נתן נוסח ב פרק מה שהגבעונים נמצאים בחברה של מי ששיקרו לשם שמים: "ד' שמרדו ווידו ונחלו העולם הזה והעולם הבא ואלו הן: המילדות ורחב וגבעונים. ויש אומרים אף חושי הארכי". לעומת אלה ראה תלמוד ירושלמי להלן בסמוך: "תליין יהושע בדופן. אמר: אני לא מקרבן ולא מרחקן אלא במי שהוא עתיד לבנות את בית הבחירה". בכך אנו עוברים לאירוע הבא, אולי החשוב ביותר, השני במניין המקרא והשלישי במניין המדרש - הגבעונים בימי שאול ודוד.

⁹ כדאי לקרוא את פרק כא בשמואל ב ולחזור וללמוד פרשה כאובה זו בה דוד נעתר לדרישת הגבעונים לקחת את נקמתם משרידי בית שאול. ראה המשך הפסוקים שם: "וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ לַגְּבַעֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם וְהַגְּבַעֲנִים לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה כִּי אִם מֵיַד הָאֲמָרִי וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִשְׁבַּעְנוּ לָהֶם וַיִּבְקֹשׂ שָׂאוּל לְהַלְתָּם בְּקִנְיָתוֹ לַבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה: וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל הַגְּבַעֲנִים מָה אַעֲשֶׂה לָכֶם וּבְמָה אֶכְפַּר וּבְרָכּוֹ אֶת נַחֲלַת ה': וַיֹּאמְרוּ לוֹ הַגְּבַעֲנִים אִין לִי לָנוּ כֶּסֶף וְזָהָב עִם שָׂאוּל וְעַם בְּיָתוֹ וְאִין לָנוּ אִישׁ לְהַמִּית בְּיִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר מָה אַתֶּם אֹמְרִים אַעֲשֶׂה לָכֶם: וַיֹּאמְרוּ אֶל הַמֶּלֶךְ הַאִישׁ אֲשֶׁר כָּלְנוּ וְאֲשֶׁר דָּמָה לָנוּ נִשְׁמַדְנוּ מֵהַתִּיצֵב בְּכָל גְּבֹל יִשְׂרָאֵל: יִתֵּן לָנוּ שְׂבַעָה אֲנָשִׁים מִבְּנֵי וְהוֹקְעֵנוּם לַה' בְּגִבְעַת שָׂאוּל בְּחִיר ה' ס וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲנִי אֶתֵּן". מומלץ ללמוד פרק זה עפ"י דעת מקרא ממנו שאבנו מלוא החופניים.

¹⁰ המדרש על נקמת הגבעונים בבית שאול נמצא גם בירושלמי סנהדרין ו ז ובבבלי ימות עח ב - עט א וכמו כן במדרש במדבר רבה ח ד ובמדרש שמואל כח ה-ז (שמן הסתם עיבדו מהקודמים). נקטנו את נוסח הירושלמי בקידושין ונעיר מנוסחים אחרים בקצרה.

נותנין ... בדק דוד בכל דורו ולא מצא אחד מהן. התחיל שואל באורים ותומים ... "ויאמר יי אל שאל ואל בית הדמים". על שאל של אעשתם עמו חסד. ועל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים.¹¹ שלח דוד וקרא להם: מה לכם ולבית שאל? אמרין ליה: על אשר המית ממנו ז' אנשים שני חוטבי עצים ושני שואבי מים וחזן וסופר ושמש.¹³ אמר לון מה אתון בעו כדון? אמרו ליה: יותן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום ליי בגבעת שאל בחיר יי. אמר לון: ומה הנייה לכון ואינון מתקטלון? סבו לכון כסף ודהב. והוון אמרין: אין לנו כסף עם שאל ועם ביתו...¹⁴ באותה השעה אמר דוד: ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל: רחמנין ובויישינין וגומלי חסדים ... וכל שאין לו בושת פנים, דבר בריא¹⁵ שלא עמדו אבותיו על הר סיני ... ואילו אין בהן אחד מהן. מיד עמד וריחק, שנאמר: "והגבעונים לא מבני ישראל המה". אף עזרא ריחק שנאמר [נחמיה יא כא] והנתינים יושבים בעופל. אף לעתיד לבוא הקב"ה מרחקן דכתיב [יחזקאל מח יט] והעובד העיר יעבדהו.¹⁶¹⁷

"והמה הומתו בימי קציר בראשונים" כתיב "קציר שעורים". "ותקח רצפה בת איה את השק ותטהו לה על הצור". מהו על הצור? אמר ר' הושעיה: שהיתה אומרת: הצור תמים פעלו. ר' אבא בר זימנא בשם ר' הושעיה: גדול הוא קידוש השם מחילול השם. בחילול השם כתיב [דברים כא כג] לא תלין נבלתו על העץ. ובקידוש השם כתיב [שמואל ב כא י] מתחילת הקציר עד ניתך מים עליהם. מלמד שהיו תלויין משה עשר בניסן עד שבעה עשר במרחשון¹⁸ והיו העוברים והשבים אומרים: מה חטאו אלו שנשתנית עליהן מידת הדין? והיו אומרים על שפשוטו ידיהן בגרים גרורים.¹⁹ אמרו: מה אם אילו שלא נתגיירו לשם שמים ראו היאך תבע הקב"ה את דמן, המתגייר לשם שמים על אחת כמה וכמה. הרבה גירים נתגיירו באותה שעה. הדא הוא דכתיב [דברי הימים ב ב טז יז] ויספור שלמה את כל האנשים הגרים ... ויעש מהם שבעים אלף נושא סבל ושמונים אלף חוצב בהר.²⁰

שמות רבה פרשת בא, פרשה יט סימן ד

"ואל יאמר בן הנכר ... הבדל יבדילני ה' מעל עמו" (ישעיהו נו ג) - אמר להם הקב"ה לגרים: למה אתם מתייראים? לפי שפסלתי אתכם ואמרתם בפסח "כל בן נכר לא יאכל בו"? למה לא תשאלו לגבעונים מה טובה עשיתי להם? בני אדם שעשו בערמה ועשו מיראה ובאו להן אצל בני ונשבעו להם. מה עשיתי לשאל ולביתו על שביקש להרגם?

¹¹ ראה שאלת הבבלי: "קא תבע אל שאל שלא נספד כהלכה, וקא תבע על אשר המית הגבעונים? אין, דאמר ריש לקיש, מאי דכתיב: בקשו את ה' כל ענוי ארץ אשר משפטו פעלו (צפניה ב ג)? באשר משפטו - שם פעלו". הקב"ה תובע מדוד הן את כבודו של שאל שלא נספד כהלכה ולא הובא לקבורה והן את עלבונם של הגבעונים בהם פגע (ושעפ"י מסורת אחרת סרבו להסגיר את דוד לשאל).

¹² ראה נוסח מדרש שמואל ובמדבר רבה כאן שדוד לא ממחר לפנות לגבעונים ומנסה לערער על דברי הקב"ה: "באותה שעה אמר דוד: וכי בשביל הגרים הללו עשה הקב"ה לעמו כן? א"ל הקב"ה: אם תרחיק את הרחוקים סופך לרחק את הקרובים. צא ולמד מיהושע רבן שבשעה שאמרו הגבעונים (יהושע י) עלה אלינו מהרה והושיעה לנו ועזרנו, באותה שעה אמר יהושע: וכי בשביל הגרים הללו אנו מטריחים על הצבור? א"ל הקב"ה: אם תרחיק את הרחוקים סופך לרחק את הקרובים".

¹³ הירושלמי מקטין את מעשה שאל שהרג רק שבעה גבעונים. ובנוסח הבבלי: "וכי היכן מצינו בשאל שהמית הגבעונים? אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו מספיקין להם מים ומזון, מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן". ובדעת מקרא למדנו שיש מסורות שכל העניין קשור להקמת הבמה הגדולה בגבעון ע"י שאל ומיסוד המלוכה, שלצורך כך חיסל את תושבי המקום הגבעונים.

¹⁴ ראה נוסח במדבר רבה שדוד חוזר ומנסה לפייס אותם בכסף, תחילה ביחד ואח"כ כ"א בנפרד: "מה הנייה תהא לכם אם תהרגו מבית שאל נפש, מה תקנה אעשה לכם שאתם מתפייסים?" אך הם רוצים רק נקמת דם: "נפשות חייב לנו ונפשות אנחנו מבקשים". התנהגותם של הגבעונים היא ללא ספק נלוזה ובזויה. אחרי שבעצם רימו את יהושע ואחרי השנים הרבות שעברו אפשר היה לחשוב שתם החשבון, אבל לא. התנהגותם לחוד ומחויבות עם ישראל, וביתר שאת עניין חילול השם, לחוד. ראה דבריו הברורים של אבן עזרא בפרשת בשלח, שמות יג יט: "ואחר שנמצאו קרובים, היה נכון שלא ישמרו שבועתם, ולא יעברו הם וכל ישראל על מצות לא תחיה כל נשמה (דברים כ, טז). רק בעבור כבוד השם עשו שלא יחללוהו. ואחר שנים רבות העניש השם בני ישראל, בעבור שהניח שאל להמית את הגבעונים, שהיו בנוב עיר הכהנים". ראה ההקשר שם להעלאת עצמות יוסף!

¹⁵ דבר ברור הוא, כמו ברי ושמא.

¹⁶ וביתר תוקף בירושלמי סנהדרין ה"ל: "ואף עזרא בא וריחקן [נחמיה יא כא] והנתינים היו יושבים בעופל וציהו ונישפא מן הנתינים. ואף לעתיד לבוא הקב"ה מרחקן דכתיב [יחזקאל מח יט] והעובד העיר יעבדהו מכל שבטי ישראל יאבידהו מכל שבטי ישראל. [שמואל ב כא ו ח]. הרי לנו תקופה רביעית (שלישית), תקופת עזרא. ואף בימי חז"ל היו שביקשו לחזור ולקרב אותם. ראה בגמרא יבמות עט ע"ב: "בימי רבי בקשו להתיר נתינים. אמר להם: חלקנו נתיר, חלק מזהב מי יתיר?".

¹⁷ דילגנו כאן על קטע חשוב שבו דוד מחליט את מי מצאצאי שאל ימסור לגבעונים, כולל התחבטותו הקשה בין השבועה שנשבע ליונתן ובין הצייווי למסור לגבעונים שנקמתם היא על חילול השבועה שיהושע נשבע להם. שבועה מול שבועה.

¹⁸ תחילת עונת הגשמים, ראה דברינו **רביעות הורה**, שם נזכר תאריך זה בחודש מרחשוון בהקשר עם מועד ירידת הגשמים.

¹⁹ ובנוסח הבבלי ביבמות, קידוש השם מתחיל עוד מעצם ההחלטה להמית את צאצאי שאל: "והא כתיב: לא יומתו אבות על בנים וגו'! אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מוטב שתיעקר אות אחת מן התורה ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא. ותקח רצפה בת איה את השק ותטהו לה אל הצור ... והא כתיב: לא תלין נבלתו על העץ? אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא, שהיו עוברים ושבים אומרים: מה טיבן של אלו? הללו בני מלכים הם, ומה עשו? פשוט ידיהם בגרים גרורים, אמרו: אין לך אומה שראויה להדבק בה כזו, ומה בני מלכים כן, בני הדיוטות על אחת כמה וכמה!"

²⁰ רצפה בת איה (שעל דמותה המיוחדת עוד יש לדון) עשתה את מעשיה באינסטינקט אנושי-אמהי, אבל חז"ל נותנים לו צידוק הלכתי של קידוש השם אשר דוחה חילול השם ועוקר אות מהתורה: "מה אם אילו שלא נתגיירו לשם שמים ראו היאך תבע הקב"ה את דמן!"

שהרגו הם שבעה מבניו, שנאמר: "ויקח המלך את שני בני רצפה ... ואת חמשת בני מיכל ... ויתנם ביד הגבעונים ויוקיעום בהר לפני ה' " (שמואל ב כא ח-ט). אמר הקב"ה: ומה אם לגבעונים שהיו אמוריים ובאו מיראה ועשו מרמה עם ישראל, קבלתי אותם ועשיתי להם טובה ועשיתי דיקי שלהם בבני; הגרים שהם באים מאהבה ומשרתים לשמי איני מקבלן ומגדלן? לפיכך: "וְאֵל יֹאמֶר בֶּן הַנֶּכֶד הַנִּלְוָה אֵל ה' יֹאמֶר הַבְּדֵל יַבְדִּילֵנִי ה' מֵעַל עַמּוֹ" ואומר: "וּבְנֵי הַנֶּכֶד הַנִּלְוִים עַל ה' לְשָׂרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת שְׁם ה' לְהִיּוֹת לוֹ לְעִבְדִּים".²¹

שבת שלום ואתם נצבים מחלקי המים

מים אחרונים: גם אנו נצבים ערב ראש השנה והימים הנוראים עם הנתינים והגבעונים של דורנו, אשר חוטבים עצנו, שואבים מימינו, מעבדים שדותינו, אוספים יבולנו, בונים בתינו ומטפלים בהורינו. האם גם הם עומדים איתנו בברית?

²¹ והוא מוסיף שם מיד: "אלו הגרים שמהולים הם, אבל אלו שפסלתי – ערלים הם". שוב אולי נחשוב, כמו בספרי בפרשת בהעלותך הנ"ל, שכל זה הוא רק לצורך קל וחומר לישראל. אך גם הקל אינו דבר מגונה ומכוער ומשמש שכנוע לבני ישראל ולגרים שבאים מאהבה. עדיין אומר המדרש "קבלתי ועשיתי להם טובה". וגם הקפדתי על צערם עד שעשיתי דיקי (דין) בבני שלי על שפגעו בהם. למרות הרמאות שלהם עם יהושע ואף למרות אכזריותם על מה ששאלו עשה להם למרות כל זאת, יש יחס כלפיהם והם גרים המשמשים דוגמא, גם אם בקל וחומר לגרים אחרים. אם במדרש ספרי לעיל ראינו יחס פייסני כפי הגבעונים גם אחרי רמאותם כלפי יהושע, כאן, אף אחרי אכזריותם כלפי בית שאול. ראה גם המוסר שנלמד במסכת כלה רבתי פרק ד הלכה יד: "אם הרעות מעט, יהי בעיניך הרבה. מנא לן? מגבעונים".